

Meri Kunčić: OD POŠASTI NAS SPASI. Utjecaj osmanske opasnosti i kužnih epidemija na ikonografiju zavjetnih slika. Primjer Splita i Trogira u XV. i XVI. stoljeću. Zagreb, Srednja Europa, 2008, 214 str.

Uz dokumentarna i narativna vrela, ona vizualna presudna su za razmatranje širega konteksta prošle zbilje. Taj je kontekst, među ostalim, predmet istraživanja raznih znanstvenih poddisciplina kulturne povijesti, povijesti mentaliteta, povijesti svakodnevlja, simboličke antropologije, a ponajprije ikonografije, kao sinergije povijesti i povijesti umjetnosti. Upravo se ikonografskom analizom odabranih splitskih i trogirskih zavjetnih slika XV. i XVI. stoljeća bavi Meri Kunčić. Njezina monografija plod je višegodišnjeg istraživačkog rada (magistarska radnja, predavanja na međunarodnim znanstvenim skupovima te više članaka, *Hrvatska revija*, 2002; *Croatica Christiana periodica* 2005; *Kolo*, 2006), a valja naglasiti i da je jedna od rijetkih koja sustavno istražuje ikonografski sadržaj kasnosrednjovjekovnih i ranonovovjekovnih zavjetnih slika istočnojadranske obale.

Uvodno valja istaknuti da se u ovom prikazu monografiju ponajprije promatra iz historiografskoga aspekta. Usputno se može primijetiti da je autoričina analiza u duhu ikonografske tradicije koju je uspostavio E. Panofsky. Monografija je strukturalno i sadržajno pregledna, podijeljena u četiri cjeline s poglavljima i potpoglavljima, a s utvrđenim modelima, metodološki zasnovana na relevantnoj inozemnoj ikonografskoj i hrvatskoj historiografskoj literaturi.

Nakon uvodnih razmatranja (*Predgovor* i *Uvod*, 9–13), iznijet je pregled upotrijebljenih vrela, pisanih (14–35) i vizualnih (36–39), pri čemu su neka potanje komentirana. U pregledu relevantne literature (*Historiografija o votivnom slikarstvu*, 40–46) posebice se istaknulo da se u Hrvatskoj ikonografija votivnoga slikarstva slabo istraživala, a izdvajaju se relevantne studije Z. Demori–Staničić, I. Prijatelj–Pavičić, E. Hilje i A. Kisić.

U drugoj cjelini u nekoliko poglavlja, opisane su opće povijesne prilike na istočnojadranskoj obali u XV. i XVI. stoljeću (47–53), osobito društvene i gospodarske posljedice tadašnjih učestalih osmanlijskih napada (54–63) te opetovanih kužnih epidemija (63–73) u Splitu i Trogiru.

U središnjem dijelu autorica je definirala zavjetno slikarstvo (*Votivne /zavjetne/ slike – definicija*, 74–81), zasnovano na "vjeri i nadi u djelotvornost neke nadnaravne moći na dobrobit vjernika" (75). Navela je osnovne ikonografske elemente votivnih slika (formula, prikazi naručitelja slike i sveca zaštitnika), a napose upozorila da pri istraživanju prednost daje psihološkom učinku tih slika, sukladno vrjednovanju L. Kriss–Rettenbecka (*praesentatio, promulgatio, dedicatio*). Potom se analizirao ikonografski program osam zavjetnih slika (*Votivne slike Trogira i Splita s prikazima likova Bogorodice i svetaca kao zaštitnika od kužnih epidemija i Osmanlija*, 82–123). Riječ je o trogirskim poliptisima Blaža Jurjeva Trogirana *Bogorodica s Djetetom i svecima* (crkva sv. Ivana Krstitelja; 82–93), *Sv. Katarina Sijenska sa svecima* (crkva sv. Dominika; 94–99) i *Sv. Jakov sa svecima* (bratimska crkva sv. Jakova na Čiovu; 99–107), zatim oltarnim slikama *Bogorodica s Djetetom i svecima* (crkva sv. Kuzme i Damjana, danas u trogirskoj katedrali sv. Lovre; 107–112), radu nepoznatoga autora, te *Bogorodica s Djetetom, sv. Rokom i sv. Sebastijanom* (crkve sv. Mihovila, sv. Petra, danas trogirska katedrala; 112–123), koju dio struke pripisuje Lorenzu Luzzu. Pritom je pozornost posebice posvećena svezi povijesnih okolnosti s odabirom tema i prikazom pojedine slike. Analizi svake slike autorica je pristupila sličnim metodološkim postupkom. Tako su se naveli podaci o slikaru, vremenu nastanka slike, naručitelju, prostoru smještaja slika i razmotrilo religiozno značenje pojedinoga prikazanoga sveca s obzirom na tadašnju pobožnost i na povijesna zbivanja (osobito se naglasila svetačka *anti-peste* uloga i protekcija u borbama s nevjernicima). Sukladno tom značenju iznijeli su se i bitni hagiografski detalji života svetaca.

U nastavku se pozornost usredotočila na zavjetne prikaze Djevice Marije (*Djevica Marija kao zaštitnica od kuge i Osmanlija*, 124–160). Ponajprije se prikazao razvoj kasnosrednjovjekovnog i ranonovovjekovnog kulta Bogorodice, posebice kultova Bogorodice od presvetog ružarija (128–129, 157–159) i Bogorodice zaštitnice (137–143). Istodobno se opisao i utjecaj toga razvoja na prikaz Bogorodice u sakralnom slikarstvu te popularizacija prikazivanja na istočnojadranskom prostoru kao *anti-peste* svetice, a nakon 1571. – s obzirom na njezinu zaštitu kršćana u Lepantskoj bitki – i kao antiosmanlijske zaštitnice (128–134). U tom je kontekstu autorica i upozorila da su dosadašnje ikonografske analize votivnih slika s prikazom Djevice Marije, izuzev nekoliko slučajeva, preopćenito objašnjavale vrijeme i razloge njihovoga nastanka, ponajprije zbog neprimjernoga konzultiranja pisanih vrela. To je autorica zorno pokazala razrješujući ikonografskom analizom dataciju izrade triju oltarnih slika (135–160), *Bogorodica zaštitnica* (franjevačka crkva sv. Antuna

na Poljudu u Splitu) rad Benedetta Diane, *Gospa od Pojišana* (istoimena splitska crkva), nepoznatoga autora, te *Gospa od ružarija* (crkva sv. Dominika u Trogiru), Giovannija Battiste Argentija.

U *Zaključku* (161–165) se sažimlju najbitnije ideje te ističe da je dalmatinsko kasnosrednjovjekovno i ranonovovjekovno zavjetno slikarstvo pratilo suvremene europske trendove s nekim posebnosti, napose u izboru prikazanih svetaca, s obzirom na tadašnje društveno-političke prilike. Posredno se ukazuje i na potrebu daljnjih ikonografskih istraživanja.

Potom slijedi pregled vrela i literature (167–178), kazala osoba, mjesta i predmeta (179–204) te bilješka o autorici (205). U prilogu se pak nalaze reprodukcije analiziranih slika (207–214).

Autoričino istraživanje, gledano iz historiografskoga aspekta, vrijedan je prilog poznavanju povijesti svakodnevice i mentaliteta Trogira i Splita u XV. i XVI. stoljeću. Dapače, interdisciplinarno istraživanje u prvi plan posreduje *Zeitgeist* sadržaja slike. Tako slika postaje mediji, koji vještom analizom pruža uvid u brojne svakodnevne brige i bojazni maloga čovjeka te njegov utjecaj k nadnaravnoj pomoći, ali istodobno otkriva i šire nakane svjetovnih oblasti prošloga doba. Za očekivati je da će autorica u budućnosti prostorno proširiti istraživanja. Najposlije, zbog zanimljivosti teme i "pitkosti" njezine prezentacije, monografija je osobito pristupačna i širem, nestručnom čitateljstvu.

Ivan Majnarić

Pietro Kandler: CENNI AL FORESTIERO CHE VISITA PARENZO.

Trieste, Edizioni Italo Svevo, Collana Reprint, 2007 (originale 1854), pp. 46

Ricordo un'esortazione di alcuni anni fa dello stimatissimo e prematuramente scomparso prof. Arduino Agnelli, che invitava alla rilettura del passato e ad una rivisitazione delle fonti storiche e degli studi storici già pubblicati. Le forze storiche nuove ci sono, le fonti pure. Ed è seguendo l'Agnelli-pensiero che mi è capitato tra le mani questo libricino interessante, uno studio del 1845, messo nuovamente a disposizione degli storici alcuni mesi fa a cura delle Edizioni Italo Svevo, con una ristampa dell'opera.

Si tratta di un libretto interessante, di poche decine di pagine, che ripercorre la storia di Parenzo dall'antichità agli inizi del XIX secolo, colmo di notizie storiche, storico-artistiche ed archeologiche, che ripercorre e riassume un po' tutte le indagini storico-scientifiche ed archeologiche su Parenzo, fino all'atto della sua uscita dalle stampe, il 1845.